

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД « МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

КУРСОВА РОБОТА (ПРОЕКТ)

З дисципліни «Адміністративне право»

на тему: «Адміністративно-правовий статус громадянина
України»

Студента Баласа
Олександра Олександровича
Курсу II
групи: ТУбц-12-23-Б₁Пр(4,6зс)
напряму Право
спеціалізація -
Керівник: Самойлович Артур
Андрійович, викладач
Оцінка: _____
Національна шкала _____
Кількість балів _____ ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Київ-2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ.....	5
1.1. Поняття та елементи правового статусу громадянина.....	5
1.2. Джерела правового регулювання адміністративно-правового статусу.....	7
1.3. Принципи адміністративного права в регулюванні правового статусу громадянина.....	9
РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН У ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІЙ СФЕРІ.....	12
2.1. Основні адміністративні права громадян.....	12
2.2. Обов'язки громадян у сфері публічного управління.....	15
2.3. Гарантії реалізації та захисту адміністративних прав громадян.....	17
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ.....	21
3.1. Проблеми практичного забезпечення прав і свобод громадян у сфері адміністративного права.....	21
3.2. Удосконалення адміністративного законодавства щодо правового статусу громадянина.....	23
3.3. Зарубіжний досвід та можливості його імплементації в українське законодавство.....	25
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	31
ДОДАТКИ.....	33

ВСТУП

У сучасних умовах побудови правової, демократичної та соціальної держави в Україні особливого значення набуває ефективне правове регулювання взаємовідносин між особою та державою. Громадянин як суб'єкт публічно-правових відносин повинен мати чітко визначений і належно гарантований адміністративно-правовий статус. Саме завдяки цьому статусу визначається місце особи в системі виконавчої влади, її права та обов'язки у сфері публічного управління, а також механізми їх реалізації та захисту [4].

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю глибокого аналізу законодавчої бази, яка регулює адміністративно-правовий статус громадянина, а також пошуком ефективних механізмів його вдосконалення відповідно до викликів сьогодення. Реформування адміністративного законодавства, впровадження електронного врядування, розвиток громадянського суспільства — усе це вимагає нових підходів до взаємодії громадянина з органами державної влади.

Метою курсової роботи є всебічне дослідження адміністративно-правового статусу громадянина України, зокрема його поняття, структури, джерел правового регулювання, а також аналіз існуючих проблем та перспектив подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі **завдання**:

- розкрити сутність і структуру адміністративно-правового статусу громадянина;
- дослідити нормативно-правову базу, що регламентує права та обов'язки громадян у сфері публічного управління;
- визначити гарантії реалізації прав громадян;
- виявити проблеми у сфері правозастосування та надати пропозиції щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають у процесі взаємодії громадян з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий статус громадянина України як елемент публічно-правових відносин.

Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення) та спеціально-юридичні методи (формально-юридичний, порівняльно-правовий, системно-структурний).

Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У кожному розділі послідовно розкриваються теоретичні засади, практичні аспекти та пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового статусу громадянина України в умовах трансформаційних змін у державі.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

1.1. Поняття та елементи правового статусу громадянина

Правовий статус громадянина — це цілісна, юридично визначена система, що охоплює сукупність його основних прав, свобод, юридичних обов'язків, гарантій їх реалізації та механізмів юридичної відповідальності. Цей статус формується на основі Конституції України, міжнародно-правових актів, законів та підзаконних нормативно-правових актів, які закріплюють фундаментальні засади правової взаємодії особи з державою та суспільством. Правовий статус є юридичною характеристикою особи, яка визначає її місце у системі суспільних відносин, межі можливої та належної поведінки, а також сферу правового захисту інтересів особи [1].

У свою чергу, адміністративно-правовий статус громадянина — це структурна частина загального правового статусу, яка конкретизує правове становище особи у сфері публічного управління. Він охоплює взаємовідносини громадянина з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, адміністративними органами, посадовими особами та іншими суб'єктами адміністративного права. Особливістю такого статусу є те, що він регулюється нормами адміністративного права, які належать до галузі публічного права, тобто спрямовані на регулювання відносин між особою і державою в умовах адміністративного підпорядкування.

Адміністративно-правовий статус проявляється у таких ключових аспектах [14]:

- Право громадянина на адміністративні послуги, звернення, участь у прийнятті рішень органами влади;

- Обов'язок дотримуватися адміністративних норм і правил, встановлених державою (громадський порядок, санітарні норми, правила безпеки тощо);
- Гарантії адміністративного захисту — через суди, омбудсмена, механізми контролю і оскарження дій публічної адміністрації;
- Можливість нести адміністративну відповідальність у випадках порушення вимог законодавства.

Таким чином, адміністративно-правовий статус громадянина визначає обсяг та межі його взаємодії з державою у публічній сфері, формує основи його участі в управлінських процесах, а також забезпечує реалізацію принципів правової держави, законності, прозорості, доступності влади та верховенства права у щоденному житті. У сучасних умовах демократичного розвитку України, цей статус набуває особливого значення як індикатор ефективності публічного управління та гарантія дотримання прав людини в адміністративній сфері [20].

Основними елементами правового статусу громадянина є:

- Права і свободи — закріплені в Конституції України та законах суб'єктивні можливості особи впливати на соціальні процеси. У сфері адміністративного права йдеться, зокрема, про право на звернення до органів влади, право на доступ до публічної інформації, право на участь у формуванні органів місцевого самоврядування, адміністративну процедуру, тощо.
- Обов'язки — юридично закріплені правила поведінки, дотримання яких є обов'язковим для громадян. У контексті адміністративного права це, зокрема, обов'язок дотримуватися громадського порядку, правил дорожнього руху, екологічних норм, тощо.
- Гарантії — юридичні та організаційні засоби, які забезпечують реалізацію і захист прав та свобод, виконання обов'язків. До таких гарантії належать адміністративний захист, судовий контроль за рішеннями органів влади, діяльність омбудсмена тощо.

- Юридична відповідальність — наслідки порушення норм адміністративного права. Зокрема, громадяни несуть адміністративну відповідальність за проступки, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення [9].

Усе це разом визначає реальне становище особи у правовій системі держави та її взаємодію з органами публічної влади.

1.2. Джерела правового регулювання адміністративно-правового статусу

Система джерел, що регулюють адміністративно-правовий статус громадянина, є складною та багаторівневою, оскільки вона охоплює широке коло нормативно-правових актів різної юридичної сили, що походять як з національного, так і з міжнародного правового простору. Її багатокomпонентність зумовлена різноманітністю сфер, у яких громадянин взаємодіє з публічною адміністрацією — від отримання адміністративних послуг до реалізації права на звернення, участі в публічному управлінні, оскарження дій органів влади тощо.

У центрі цієї системи перебуває Конституція України, яка закріплює основоположні права, свободи та обов'язки громадян (розділ II), визначає принципи правової держави, верховенства права, підзвітності публічної влади перед суспільством. Вона є базовим джерелом, на основі якого формуються всі інші нормативно-правові акти [5].

Другий рівень становлять закони України, що деталізують і конкретизують адміністративно-правовий статус. Серед ключових — Закони «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», «Про адміністративні послуги», «Про адміністративну процедуру», а також Кодекс України про адміністративні правопорушення та Кодекс адміністративного судочинства України.

Третій рівень — це підзаконні нормативно-правові акти, зокрема укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, накази міністерств та інструкції, що регулюють конкретні аспекти реалізації адміністративних прав (наприклад, порядок реєстрації місця проживання, надання субсидій, оформлення документів тощо).

Четвертий рівень становлять міжнародно-правові акти, які відповідно до Конституції України є частиною національного законодавства (ст. 9). Це передусім Європейська конвенція з прав людини, рішення Європейського суду з прав людини, інші міжнародні угоди у сфері прав людини та публічного управління [14].

Особливе місце у системі джерел займає судова практика, насамперед рішення Конституційного Суду України та адміністративних судів, які формують тлумачення норм права та стандарти взаємодії громадянина з державою.

Таким чином, система джерел адміністративно-правового статусу громадянина є ієрархічною, комплексною та динамічною, вона потребує узгодженості, стабільності та постійного оновлення з урахуванням змін у публічному управлінні, правовій доктрині та міжнародних зобов'язаннях України.

Вона включає [19]:

- Конституцію України — як основний закон держави, вона містить фундаментальні положення про права, свободи й обов'язки людини і громадянина (розділ II). Зокрема, ст. 40 гарантує право на звернення до органів влади, а ст. 34 — право на інформацію.
- Кодекси України, зокрема:
 - Кодекс України про адміністративні правопорушення — визначає види адміністративних проступків, суб'єктів відповідальності, процедури розгляду справ тощо;

- Адміністративний процесуальний кодекс України — встановлює правила оскарження рішень суб'єктів владних повноважень в адміністративному судочинстві.

- Закони України, які конкретизують та деталізують норми Конституції, наприклад:

- Закон України «Про звернення громадян»;
- Закон України «Про доступ до публічної інформації»;
- Закон України «Про адміністративні послуги»;
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» тощо.

- Підзаконні нормативно-правові акти — укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, накази міністерств та відомств, що регламентують практичні аспекти реалізації адміністративних прав та обов'язків громадян (наприклад, правила реєстрації місця проживання, порядки надання адміністративних послуг тощо).

- Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, зокрема Європейська конвенція з прав людини. Вони мають перевагу над національним законодавством у разі суперечностей, що особливо важливо у сфері захисту прав людини.

Таким чином, джерела правового регулювання адміністративно-правового статусу утворюють ієрархічну систему, в основі якої — Конституція, а практичну дієвість забезпечують галузеві нормативні акти.

1.3. Принципи адміністративного права в регулюванні правового статусу громадянина

Принципи адміністративного права — це основоположні ідеї, фундаментальні засади та концептуальні підходи, що визначають не лише зміст і структуру адміністративно-правових норм, а й формують стратегію та напрямок діяльності органів виконавчої влади, поведінку посадових осіб і

правове становище громадянина у системі публічного управління. Вони виступають як своєрідна «основа правопорядку», що забезпечує єдність правового регулювання, стабільність публічної влади та захищеність особи у взаєминах із державою [10].

Ці принципи мають нормативне, інституційне та практичне значення: вони закріплюються у Конституції України, законах, міжнародно-правових актах, а також втілюються у правозастосовній діяльності органів влади та судовій практиці. Завдяки принципам адміністративного права забезпечується збалансованість між публічними інтересами держави та приватними інтересами громадян, що є наріжним каменем правової держави.

Серед основних принципів, що безпосередньо впливають на правовий статус громадянина, можна виділити:

- Принцип законності — діяльність усіх органів публічної адміністрації має ґрунтуватися виключно на нормах права. Це означає, що держава не може втручатися у права громадян інакше, як на підставі і в межах закону.
- Принцип рівності громадян перед законом і органами влади — всі громадяни мають рівні права в адміністративно-правових відносинах незалежно від соціального статусу, раси, статі, мови, релігії тощо.
- Принцип відкритості та доступності інформації — гарантує громадянам право отримувати інформацію про діяльність органів виконавчої влади, зокрема через механізми електронного врядування, відкриті дані тощо.
- Принцип відповідальності органів влади перед громадянами — реалізується через обов'язковість мотивованих рішень, можливість їх оскарження, нагляд за дотриманням прав і свобод людини, контроль з боку суду та парламенту.
- Принцип сервісної орієнтації публічної адміністрації — акцентує на тому, що держава має діяти як «служба для людей», забезпечуючи ефективне надання адміністративних послуг і врахування потреб громадян.

- Принцип участі громадян в управлінні справами держави — передбачає можливість впливу на рішення органів влади через інструменти прямої демократії (звернення, громадські слухання, участь у дорадчих органах тощо) [2].

Ці принципи забезпечують не лише юридичне регулювання взаємовідносин громадянина з державою, а й виконують значно ширшу функцію — вони формують філософію публічного управління, яка ґрунтується на пріоритеті прав людини, відкритості влади, її відповідальності та підзвітності перед суспільством. Принципи адміністративного права стають основою для побудови нової моделі державного управління, в центрі якої перебуває людина як носій суверенітету, а не лише об'єкт владного впливу [6].

Через дотримання принципів законності, верховенства права, рівності, добросовісності та прозорості, встановлюється взаємна довіра між громадянами і державними інституціями, що є необхідною умовою для стабільного демократичного розвитку. Така довіра виникає тоді, коли особа бачить, що її права не лише декларуються, а реально гарантуються й захищаються у повсякденній практиці — через зрозумілі процедури, якісне надання адміністративних послуг, справедливе розв'язання спорів.

Крім того, ці принципи сприяють формуванню культури прозорого управління, де діяльність органів публічної влади є відкритою для громадського контролю, підзвітною та орієнтованою на інтереси суспільства. Це створює умови для запобігання зловживанням владою, корупції, дискримінації та інших порушень прав громадян [8].

У підсумку, реалізація принципів адміністративного права є необхідною передумовою утвердження в Україні демократичного правопорядку, в якому державна влада діє виключно в межах, визначених законом, а громадянин відчуває себе не підлеглим, а рівноправним партнером у публічному житті, що має ефективні інструменти впливу на прийняття рішень, їх оскарження та контроль.

РОЗДІЛ 2.

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ГРОМАДЯН У ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІЙ СФЕРІ

2.1. Основні адміністративні права громадян

Адміністративні права громадян — це чітко закріплені в законодавчих актах можливості та повноваження особи, що дають їй змогу реалізовувати власні інтереси, захищати права і законні інтереси у сфері державного управління. Вони проявляються у взаємодії громадянина з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, посадовими особами, а також іншими суб'єктами публічного управління [10].

Ці права охоплюють широкий спектр дій, включно з правом на своєчасне і якісне отримання адміністративних послуг, право на інформацію про діяльність органів влади, право подавати звернення, заяви, скарги, брати участь у публічних слуханнях, конкурсах на посади, а також право на оскарження рішень і дій публічних службовців.

Адміністративні права громадян є не лише невід'ємним елементом адміністративно-правового статусу, а й потужним індикатором рівня демократичності держави та ступеня розвитку правової культури у суспільстві. Їхній рівень і якість реалізації відображають, наскільки держава спроможна забезпечити принципи відкритості, підзвітності та справедливості у публічному управлінні [12].

Високий рівень забезпечення адміністративних прав свідчить про те, що громадяни мають реальні механізми впливу на діяльність державних органів, можуть захищати свої інтереси, отримувати підтримку та якісні послуги. Це сприяє підвищенню довіри до органів влади, зменшенню корупції, запобіганню зловживанням владою.

Навпаки, порушення або ігнорування адміністративних прав веде до зниження суспільної активності, апатії, послаблення легітимності державних інституцій, що загрожує стабільності і розвитку демократичного суспільства.

Отже, адміністративні права громадян виконують ключову роль у встановленні балансу між владою і суспільством, стають фундаментом для формування правової держави і забезпечення реального захисту особистих та публічних інтересів в Україні [14].

До основних адміністративних прав громадян України належать:

- Право на звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування — гарантується статтею 40 Конституції України та конкретизується Законом України «Про звернення громадян». Воно охоплює право подавати заяви, скарги, пропозиції й отримувати обґрунтовану відповідь у встановлений строк.
- Право на адміністративні послуги — передбачене Законом України «Про адміністративні послуги» (2012). Громадяни мають право безперешкодно звертатися до відповідних органів для отримання таких послуг, як реєстрація місця проживання, оформлення паспортних документів, дозволів, ліцензій тощо.
- Право на доступ до публічної інформації — відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації», кожен громадянин має право знати, як функціонує публічна адміністрація, які ресурси використовуються, які рішення приймаються, та в якому порядку.
- Право на участь в управлінні публічними справами — реалізується через вибори, громадські слухання, участь у діяльності консультативно-дорадчих органів, ініціювання петицій та звернень, контроль за діяльністю органів влади.
- Право на захист своїх прав у судовому порядку — громадянин має право оскаржити дії або бездіяльність суб'єктів владних повноважень до адміністративного суду (ст. 55 Конституції України, КАС України).

- Право на компенсацію шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів влади або їх посадових осіб (ст. 56 Конституції України) [16].

Ці права формують важливий правовий інструментарій громадянина, який дає змогу активно захищати власні інтереси та реалізовувати свої законні права у сфері адміністративних відносин. Завдяки ним особа може безперешкодно звертатися до органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з проханнями, заявами чи скаргами, отримувати повну та достовірну інформацію про діяльність державних установ, брати участь у прийнятті рішень, що впливають на її життя, а також ефективно оскаржувати неправомірні дії чи бездіяльність посадових осіб.

Цей комплекс прав є основою реалізації принципів відкритості, підзвітності та прозорості у системі публічного управління. Вони створюють передумови для формування державної політики, яка відповідає суспільним потребам та очікуванням громадян, сприяють підвищенню якості прийнятих рішень і зменшенню ризиків корупції та зловживань [18].

Завдяки адміністративним правам у суспільстві формується ефективний механізм контролю громадян за діяльністю органів влади, що сприяє зміцненню демократичних інституцій і верховенству права. Водночас, такі права стимулюють розвиток правової культури населення, підвищують рівень громадянської свідомості і відповідальності.

Отже, адміністративні права громадян виступають не лише як засоби індивідуального захисту, а й як ключові інструменти забезпечення ефективності, легітимності та сталого розвитку системи публічного управління в Україні.

2.2. Обов'язки громадян у сфері публічного управління

Поряд із адміністративними правами громадяни України мають також визначені обов'язки, які є невід'ємною складовою їхнього адміністративно-правового статусу. Ці обов'язки виступають як юридичні норми, що встановлюють для особи певні вимоги та правила поведінки у сфері публічного управління. Вони забезпечують збалансовану, гармонійну взаємодію між громадянином і державою, що є необхідною умовою для ефективного функціонування суспільства в цілому [20].

Виконання громадянами своїх адміністративних обов'язків сприяє підтриманню стабільності правопорядку, захисту суспільних інтересів, громадської безпеки та прав і свобод інших осіб. Зобов'язання дотримуватися законів, правил благоустрою, норм санітарії, екології, дорожнього руху, а також своєчасно виконувати адміністративні вимоги створюють передумови для нормального функціонування державних інституцій і забезпечують суспільний мир і порядок.

Крім того, адміністративні обов'язки громадян є інструментом реалізації принципу відповідальності кожного перед суспільством і державою, що підсилює соціальну згуртованість і почуття громадянського обов'язку. Це особливо важливо в умовах демократичного суспільства, де взаємна відповідальність сторін є запорукою стабільного розвитку та утвердження верховенства права [1].

Таким чином, адміністративні обов'язки громадян — це не просто юридичні зобов'язання, а складова системи суспільних відносин, яка забезпечує ефективність публічного управління, зміцнення законності, безпеки і добробуту всього суспільства, створюючи умови для реалізації прав і свобод кожного громадянина.

Основні адміністративні обов'язки громадян включають [3]:

- Дотримання Конституції та законів України — фундаментальний обов'язок кожного громадянина, що охоплює виконання законних вимог державних органів, посадових осіб, а також рішень судів.
- Дотримання громадського порядку — громадяни зобов'язані поводитися у спосіб, що не порушує спокій інших осіб, дотримуватись правил поведінки у громадських місцях, норм безпеки, правил благоустрою тощо.
- Виконання адміністративних правил і норм — це обов'язок дотримуватись установлених правил у сферах транспорту, охорони довкілля, пожежної безпеки, благоустрою населених пунктів, санітарного контролю тощо.
- Сприяння діяльності органів влади — зокрема, обов'язок надавати достовірну інформацію в офіційних запитах, співпрацювати з органами влади під час проведення адміністративних процедур (наприклад, перепису населення або надання пільг).
- Несення адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, як це визначено Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [5].

Варто підкреслити, що адміністративні обов'язки громадян мають не лише юридичний, але й морально-етичний характер, що значно розширює їх соціальне значення та вплив на функціонування суспільства. Виконання цих обов'язків виступає не лише як дотримання норм права, а й як вияв громадянської свідомості, відповідальності і поваги до суспільства, держави та інших людей.

Моральний аспект обов'язків сприяє зміцненню соціальної стабільності, адже від усвідомлення своєї ролі в суспільстві залежить формування довіри між громадянами та державними інституціями. Саме через цю довіру створюються умови для конструктивного діалогу, взаєморозуміння і партнерства у публічному управлінні, що є базою для ефективного здійснення влади і дотримання прав людини [7].

Крім того, моральний характер обов'язків стимулює повагу до законності, суспільних норм і загальнолюдських цінностей, що особливо важливо у процесі формування демократичного правопорядку. Саме через усвідомлення власної відповідальності громадяни сприяють розвитку правового суспільства, де влада є підзвітною, а права і свободи — захищеними [9].

Таким чином, адміністративні обов'язки — це не просто формальні вимоги, а основа морально-правового фундаменту, що забезпечує гармонійне співіснування індивіда і держави, підтримує суспільний мир і порядок, та формує культуру демократичного правопорядку в Україні.

2.3. Гарантії реалізації та захисту адміністративних прав громадян

Гарантії адміністративних прав громадян являють собою комплекс різноманітних юридичних, організаційних, процедурних та матеріальних заходів і засобів, які спрямовані на забезпечення реальної, а не декларативної, можливості повноцінної реалізації та ефективного захисту адміністративних прав і свобод особи у взаємодії з органами публічної влади.

Юридичні гарантії включають норми законодавства, які встановлюють механізми захисту прав громадян, передбачають відповідальність посадових осіб за порушення прав та визначають процедури оскарження незаконних дій або бездіяльності органів влади. Вони створюють правове підґрунтя, що регламентує порядок реалізації прав і визначає межі адміністративного впливу [11].

Організаційні гарантії виражаються у створенні спеціалізованих структур і установ — адміністративних судів, омбудсмена, інститутів правозахисних організацій — які забезпечують захист прав та контролюють діяльність органів влади. Важливою складовою є також система навчання і

підвищення кваліфікації державних службовців, що сприяє якісному виконанню ними своїх повноважень.

Процедурні гарантії включають встановлення чітких, прозорих та доступних процедур подання звернень, скарг, заяв, а також розгляду таких звернень у визначені законом строки. Вони забезпечують доступність і оперативність реагування органів публічної влади, що суттєво підвищує рівень довіри громадян до державних інституцій [13].

Матеріальні гарантії охоплюють ресурси, необхідні для реалізації адміністративних прав, зокрема фінансове забезпечення діяльності органів, що надають адміністративні послуги, а також створення відповідної інфраструктури, наприклад, електронних сервісів і центрів обслуговування громадян.

Загалом, система гарантій адміністративних прав є важливим чинником підтримання балансу між владою і суспільством, вона забезпечує не лише юридичний захист, а й створює умови для активної участі громадян у публічному житті, зміцнення демократичних інститутів і розвитку правової держави в Україні [15].

До основних гарантій реалізації прав належать:

- Нормативні гарантії — закріплення адміністративних прав у законодавчих та підзаконних актах, які визначають чіткі процедури, строки, умови та підстави для реалізації прав.
- Організаційні гарантії — діяльність органів публічної адміністрації (ЦНАПів, електронних сервісів, інспекцій, комісій тощо), які забезпечують надання адміністративних послуг, прийом громадян, консультації та роз'яснення.
- Процедурні гарантії — передбачають існування визначених процедур надання адміністративних послуг, порядків розгляду звернень, оскарження дій посадових осіб. Це, зокрема, адміністративна процедура, строки розгляду, обов'язковість письмового повідомлення про результати розгляду.

- Судовий захист — можливість захисту порушених прав шляхом звернення до суду, у тому числі — до адміністративного суду відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України. Суд є незалежним органом контролю за законністю рішень і дій держави щодо громадян.

- Контроль з боку Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (омбудсмена) — інститут парламентського контролю за дотриманням прав і свобод громадян у публічній сфері. Громадяни можуть звертатися до омбудсмена з питань порушення їхніх адміністративних прав.

- Можливість подання електронних петицій, участь у громадських слуханнях, наглядових радах, доступ до відкритих даних також виступають як інструменти реалізації права на участь в управлінні публічними справами [17].

Таким чином, гарантії реалізації адміністративних прав громадян є не просто необхідною передумовою для забезпечення правової захищеності окремої особи, а й ключовим фактором стабільного і ефективного функціонування демократичної правової держави загалом. Вони формують основу для створення системи, в якій законність і справедливість не залишаються деклараціями, а стають реально діючими механізмами, що забезпечують належний захист прав і свобод громадян у відносинах із державою.

Завдяки наявності дієвих гарантій зростає ефективність роботи публічної адміністрації, оскільки органи влади і посадові особи усвідомлюють свою відповідальність і підзвітність перед суспільством, що стимулює їх дотримуватися законності, чесності та прозорості у своїй діяльності. Це сприяє не тільки покращенню якості адміністративних послуг, а й підвищенню рівня довіри громадян до державних інституцій [19].

Важливо, що гарантії реалізації прав створюють передумови для формування взаємодовіри між владою і суспільством, яка є фундаментальною цінністю демократичного суспільства. Відсутність такої довіри призводить до соціальної напруги, підриву легітимності державних органів та зниження ефективності управління. Натомість, коли громадяни впевнені, що їхні права

захищені, вони більш активно беруть участь у публічному житті, підтримують реформи і сприяють розвитку демократичних інститутів.

Отже, система гарантій адміністративних прав є важливою ланкою у ланцюзі формування правової держави, що базується на верховенстві права, повазі до прав людини, прозорості та підзвітності влади, і виступає одним із ключових чинників соціальної стабільності та сталого розвитку України.

РОЗДІЛ 3.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

3.1. Проблеми практичного забезпечення прав і свобод громадян у сфері адміністративного права

Попри наявність розвиненої нормативно-правової бази, яка формально гарантує реалізацію прав і свобод громадян у сфері публічного управління, на практиці в Україні існує низка серйозних проблем, що істотно ускладнюють ефективне функціонування інституту адміністративно-правового статусу громадянина. Ці проблеми мають системний характер і пов'язані як із внутрішніми недоліками державної адміністрації, так і з низьким рівнем правової обізнаності суспільства [3].

По-перше, однією з ключових перешкод є неефективна діяльність органів публічної адміністрації. Значний рівень бюрократизму, надмірна формалізація та ускладненість адміністративних процедур часто перетворюють процес отримання адміністративних послуг на тривалий і складний шлях для громадянина. Часто відсутня достатня прозорість у прийнятті рішень, що створює сприятливі умови для зловживань владою. Недостатній рівень професіоналізму та кваліфікації окремих посадових осіб призводить до помилок, затримок і навіть необґрунтованого відмовлення у задоволенні законних запитів громадян. Крім того, корупційні прояви, що іноді мають системний характер, формують додаткові бар'єри і підривають довіру до інституцій державної влади [10].

По-друге, значною проблемою є низький рівень правової обізнаності населення. Багато громадян просто не володіють достатньою інформацією про свої адміністративні права, способи їх реалізації та захисту. Відсутність знань про доступні інструменти, зокрема електронні сервіси, порядок подання

звернень, а також судові механізми оскарження рішень, обмежує можливості громадян активно використовувати свої права. Крім того, існує поширене почуття недовіри до державних органів, яке часто базується на негативному досвіді або стереотипах, що ускладнює мотивацію громадян до захисту своїх прав.

По-третє, проблема полягає у відсутності реальної підзвітності посадових осіб та органів публічної влади. Часто громадяни не мають ефективних і доступних важелів впливу на недобросовісних або некомпетентних чиновників. Процедури оскарження рішень і дій влади часто є надто формальними, тривалими і витратними, що робить їх недоступними для значної частини населення. Відсутність швидких і дієвих механізмів притягнення до відповідальності сприяє збереженню безкарності та повторенню порушень [16].

По-четверте, слід виділити недосконалість адміністративних процедур. Відсутність уніфікованих стандартів надання адміністративних послуг, надмірна кількість документів і довгі черги значно ускладнюють процес звернення громадян. Сучасні технології, зокрема електронна ідентифікація та дистанційне обслуговування, часто реалізовані неповноцінно або мають складний інтерфейс, що створює додаткові перешкоди, особливо для маломобільних груп населення чи осіб, які не володіють цифровою грамотністю.

По-п'яте, вагомою перешкодою є обмежений доступ до якісної правової допомоги, особливо у віддалених сільських районах і малих містах. Відсутність достатньої кількості кваліфікованих юристів та правозахисних організацій у регіонах значно звужує можливості громадян у відстоюванні своїх прав, зверненні до суду чи інших контролюючих інституцій [2].

Таким чином, незважаючи на формальне закріплення прав і свобод у нормативних актах, їхня реальна реалізація у значній мірі залежить від рівня інституційної спроможності держави, розвитку правової культури серед населення та наявності ефективних механізмів контролю і захисту.

Підвищення ефективності адміністративно-правового статусу громадянина в Україні вимагає комплексних реформ, спрямованих на модернізацію державного управління, розвиток правової освіти, покращення доступу до правової допомоги та створення прозорих, швидких і доступних процедур взаємодії громадян з органами влади [8].

3.2. Удосконалення адміністративного законодавства щодо правового статусу громадянина

В умовах трансформації державного управління та поступової реалізації адміністративної реформи актуальним стає удосконалення адміністративного законодавства, яке має забезпечити більш ефективний захист прав громадян і наближення стандартів публічного управління до європейських.

Насамперед потребує розвитку законодавство про адміністративну процедуру. Закон України «Про адміністративну процедуру» набув чинності лише у 2023 році, але його імплементація виявила низку викликів. Потрібно забезпечити чіткість алгоритмів дій органів влади, визначення прав та обов'язків учасників адміністративного провадження, гарантії прозорості та відповідальності [14].

Також необхідно оновити Кодекс України про адміністративні правопорушення, який у багатьох аспектах є застарілим (прийнятий ще у 1984 році). Він не враховує новітніх викликів, пов'язаних з цифровими технологіями, децентралізацією влади, реформою поліції тощо.

Окремої уваги заслуговує оптимізація законодавства про адміністративні послуги. Сьогодні воно не завжди забезпечує єдність процедур та якості сервісу в різних регіонах. Доцільним є прийняття єдиного підзаконного акту, який би регламентував мінімальні стандарти якості обслуговування громадян [20].

До ключових напрямів удосконалення адміністративного законодавства та практики державного управління належить низка комплексних заходів, які спрямовані на підвищення якості, доступності та ефективності реалізації адміністративних прав громадян.

Перш за все, важливо спростити процедури подання звернень і скарг. Надмірна формалізація, великий перелік необхідних документів та заплутані вимоги часто стають серйозним бар'єром для громадян, особливо для малозабезпечених або тих, хто не має достатньої правової підготовки. Впровадження уніфікованих форм, можливість онлайн-звернень, чіткі терміни розгляду справ і прозорі алгоритми дій органів влади дозволять зробити цей процес більш доступним і комфортним для кожного [5].

Другим важливим напрямом є розширення функцій Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПів). ЦНАПи відіграють ключову роль у спрощенні взаємодії громадян з державою, об'єднуючи в одному місці широкий спектр адміністративних послуг. Розширення їхніх повноважень, підвищення якості обслуговування, впровадження сучасних технологій, забезпечення роботи в режимі «одного вікна» сприятимуть більш оперативному, прозорому і зручному наданню послуг.

Третім напрямом є вдосконалення механізмів електронної ідентифікації та цифровізації адміністративних послуг. Використання сучасних інформаційних технологій значно полегшує доступ до державних сервісів, зменшує корупційні ризики, скорочує час на оформлення документів. Проте, для досягнення цієї мети необхідно розвивати інфраструктуру, підвищувати цифрову грамотність населення і забезпечувати захист персональних даних [14].

Четвертий аспект — це спрощення і покращення процедур судового оскарження рішень органів влади. Складність і тривалість судових процесів часто відштовхують громадян від захисту своїх прав, що підриває їхню довіру до системи правосуддя. Запровадження більш гнучких, швидких і доступних способів оскарження, а також підвищення ролі адміністративних судів у

контролі за законністю дій органів влади сприятиме зміцненню правової держави.

П'ятим напрямом є розширення доступу до безоплатної правової допомоги, особливо у віддалених та соціально вразливих регіонах. Забезпечення якісної правової підтримки громадянам допоможе їм усвідомлювати свої права, орієнтуватися у складних правових процедурах і ефективно їх реалізовувати [10].

Отже, модернізація адміністративного законодавства і відповідних інституційних механізмів є запорукою того, що права громадян у публічно-правовій сфері перестануть бути формальними деклараціями і набудуть реального змісту й дієвого захисту. Це сприятиме зміцненню верховенства права, підвищенню рівня правової культури та довіри до державних інститутів, а також створить передумови для стійкого демократичного розвитку України.

3.3. Зарубіжний досвід та можливості його імплементації в українське законодавство

Вивчення зарубіжного досвіду відіграє надзвичайно важливу роль у процесі реформування публічного управління в Україні, оскільки багато європейських та інших розвинених країн мають багаторічну традицію і сформовані ефективні практики у сфері забезпечення адміністративних прав громадян у взаємовідносинах із державою. Цей досвід є не лише джерелом конкретних технологій та методів, але й певною ідеологічною та організаційною основою, що формує сучасні підходи до побудови прозорої, підзвітної та орієнтованої на потреби громадян системи публічного управління [10].

У багатьох європейських країнах успішно реалізуються принципи верховенства права, законності, рівності та доступності адміністративних

послуг, що забезпечує високу довіру населення до державних інститутів. Застосовуються різноманітні механізми електронного врядування, інноваційні технології обслуговування, чіткі стандарти якості надання послуг, а також ефективні системи контролю і відповідальності посадових осіб. Ці напрацювання можуть бути адаптовані до українських реалій з урахуванням національного контексту, що дозволить прискорити процес модернізації адміністративної системи.

Крім того, аналіз зарубіжного досвіду дає змогу уникнути типових помилок і врахувати міжнародні стандарти та рекомендації, зокрема у сфері захисту прав людини та боротьби з корупцією. Важливим є також вивчення моделей взаємодії громадян з органами влади, систем адміністративного оскарження, а також правового регулювання, які забезпечують баланс між інтересами держави і особистими правами [2].

Таким чином, інтеграція кращих зарубіжних практик у національне законодавство та систему публічного управління є необхідним кроком для підвищення ефективності і легітимності державних інституцій в Україні, що сприятиме утвердженню демократичних засад, розвитку правової культури та зміцненню громадянського суспільства.

Наприклад, у Німеччині діє Адміністративно-процедурний кодекс (VwVfG), який чітко регламентує права особи в адміністративному провадженні, принципи добросовісності, публічності, обов'язок мотивувати адміністративні рішення. Важливою є і наявність незалежних адміністративних судів [11].

У Франції публічна адміністрація зобов'язана дотримуватися принципу «дружного адміністрування» (*administration bienveillante*), що передбачає повагу до громадянина, спрощення процедур, мінімізацію бюрократії. В країні функціонують омбудсмени при міністерствах, які розглядають скарги громадян на органи влади.

У Швеції та Нідерландах діє модель прозорого врядування, де пріоритетом є відкритий доступ до публічної інформації, простота звернень до

органів влади, цифровізація процедур. Окремі країни, як Естонія, запровадили повністю електронне урядування, де громадянин може отримати майже всі послуги онлайн.

Для України є вкрай доцільним і перспективним імплементувати низку передових практик, які успішно функціонують у провідних європейських країнах, з метою підвищення якості, прозорості та ефективності публічного управління. Перш за все, це стосується розвитку адміністративних процедур, які мають бути уніфікованими та стандартизованими, що забезпечить зрозумілість і передбачуваність для громадян. Європейські моделі передбачають обов'язок органів влади обґрунтовувати свої рішення, гарантують право громадянина бути вислуханим до прийняття будь-яких адміністративних актів, а також надають ефективні механізми їх оскарження. Запровадження таких процедур в Україні сприятиме підвищенню довіри до державних інституцій і зменшенню корупційних ризиків [15].

Другим важливим напрямом є зміцнення інституту адміністративної юстиції, що передбачає розширення компетенції адміністративних судів щодо контролю за законністю дій і рішень органів виконавчої влади. У багатьох країнах ЄС адміністративні суди відіграють роль незалежного арбітра у спорах між громадянами і державою, що дозволяє оперативно і справедливо вирішувати конфлікти та забезпечувати дотримання прав і свобод. Посилення ролі таких судів в Україні сприятиме зміцненню верховенства права та підвищенню відповідальності публічної влади [13].

Ще одним сучасним і дієвим інструментом є цифровізація адміністративних послуг, що сьогодні є невід'ємною складовою ефективного управління. Впровадження єдиних електронних платформ, подібних до естонської моделі e-Government, дозволяє громадянам отримувати більшість адміністративних послуг у дистанційному режимі, що значно спрощує і прискорює процес, зменшує корупційні ризики та підвищує рівень прозорості. Така цифровізація також сприяє інтеграції державних реєстрів і баз даних, що покращує координацію між різними органами влади.

Крім того, важливо посилити роль інституту омбудсмена, який виступає як ефективний механізм позасудового захисту прав громадян. Омбудсмен забезпечує незалежний нагляд за дотриманням прав людини у публічному секторі, розглядає скарги громадян на дії органів влади і сприяє вирішенню конфліктів без тривалих і дорогих судових процесів. У багатьох країнах цей інститут є важливою ланкою у системі правового захисту та підвищення довіри до держави [14].

Водночас варто пам'ятати, що імплементація зарубіжного досвіду має здійснюватися з урахуванням національних особливостей України — культурних традицій, менталітету громадян, рівня правової культури, соціально-економічних реалій і ресурсних можливостей держави. Пряме копіювання моделей без адаптації може призвести до неефективності або навіть негативних наслідків. Тому реформування має бути поступовим, системним і ґрунтуватися на широкому діалозі з громадськістю, експертами та фахівцями, щоб врахувати всі локальні виклики і потенціали [11].

Таким чином, адаптація кращих зарубіжних практик із врахуванням українських реалій стане потужним поштовхом для модернізації публічного управління, підвищення захищеності прав громадян і розвитку демократичного суспільства в Україні.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання курсової роботи було досліджено теоретичні засади, нормативно-правове забезпечення та практичні аспекти адміністративно-правового статусу громадянина України. На підставі проведеного аналізу можна зробити такі узагальнюючі висновки:

1. Адміністративно-правовий статус громадянина є складовою частиною загального правового статусу особи і характеризує його положення в системі публічного управління. Він визначає можливості особи щодо реалізації своїх прав і виконання обов'язків у взаємовідносинах з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також посадовими особами [14].

2. Основними елементами адміністративно-правового статусу є адміністративні права, обов'язки, гарантії їх реалізації та юридична відповідальність. Цей статус ґрунтується на принципах законності, рівності, доступності, відкритості та підзвітності органів публічної влади перед громадянами.

3. Нормативна база, що регулює адміністративно-правовий статус громадянина, є досить розгалуженою. Вона включає Конституцію України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про адміністративну процедуру», інші законодавчі акти, підзаконні нормативно-правові акти та міжнародні договори [11].

4. Незважаючи на наявність правового забезпечення, у практичному вимірі реалізація прав громадян залишається проблемною. Основними викликами є недосконалість адміністративних процедур, бюрократія, низька ефективність органів влади, обмежений доступ до інформації та правової допомоги, а також низька правова культура.

5. Модернізація адміністративного законодавства є нагальною потребою сучасного етапу розвитку української державності. Особливо актуальними є: вдосконалення Кодексу України про адміністративні

правопорушення, спрощення адміністративних процедур, розвиток цифрових сервісів, підвищення прозорості й доступності публічної адміністрації [13].

6. Зарубіжний досвід, зокрема Німеччини, Франції, Швеції, Естонії, демонструє ефективні моделі взаємодії громадянина і держави, які можуть бути адаптовані в Україні з урахуванням національного контексту. Імплементация таких практик сприятиме зміцненню довіри до держави, зростанню ефективності адміністрування та захисту прав людини.

Таким чином, удосконалення адміністративно-правового статусу громадянина України має бути одним із пріоритетів державної політики, спрямованої на утвердження принципів правової держави, верховенства права, демократизму та соціальної справедливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бандурка О.М. Адміністративний процес : підручник для вищих навч. закл. / О.М. Бандурка, М.М. Тищенко.- К., 2002.- 288с.
2. Битяк Ю.П. Адміністративне право України : конспект лекцій / Ю.П. Битяк, В.В. Зуй.- Х., 1996.- 160с.
3. Ващенко С. В. Адміністративна відповідальність : навч. посібник / С.В. Ващенко, В.Г. Поліщук.- Запоріжжя, 2001.- 142с.
4. Ващенко С. В. Проведення по виконанню постанов про накладення адміністративних стягнень : навч. посібник / С. В . Ващенко, В. Г. Поліщук.- Запоріжжя, 2000.- 72с.
5. Волинка К.Г. Теорія держави і права : навч. посібник / К.Г. Волинка.- К., 2003.- 240с.
6. Голосніченко І.П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття) / І.П. Голосніченко.- К., 1998.- 98с .
7. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України : навч. посібник / С.Т. Гончарук.- К., 1996.- 67с.
 - а. Гончарук С.Т. Суб'єкти адміністративного права України : навч. посібник / С.Т. Гончарук.-К., 1998.- 112с .
8. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Авер'янова.-К., 1998.- 432с.
9. Ківалов С. В. Адміністративне право України : навчально-методичний посібник / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла.- Одеса : Юридична література, 2002.- 312с.
10. Кисіль С.П. Центральні органи виконавчої влади України: стан і розвиток : наукове видання / С.П. Кисіль.- К., 1999.- 80с.
11. Коваль Л. Адміністративне право України / Л.Коваль.- К., 1994.- 208с.
12. Колпаков В. К. Адміністративне право України / В. К. Колпаков.- К., 1999.- 736с.

13. Кампо В. М. Становлення нового адміністративного права України : науково-популярний нарис / В.М. Кампо, Н.Р. Нижник, Б.П. Шльоер ; за заг. ред. В.М. Кампо.- К., 2000.- 60с.
14. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія / А.Т. Комзюк.- Х., 2002.- 336с.
15. Коломоєць Т.О. Методичний посібник з курсу "Адміністративне право України" для студентів юридичного факультету / Т.О. Коломоєць.- Запоріжжя : ЗДУ, 2001.- 207с.
16. Котюк І.І. Основи публічного права України / І.І. Котюк.- К. : Логос, 1998.- 160с.- (Бібліотека школяра).
17. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / В.М. Плішкін.- К., 1999.-702с .
18. Теоретичні засади вирішення проблеми державного управління в Україні : наукова доповідь / за заг. ред. Ю.С. Шемшученко Ю.С., В.Б. Авер'янова.- К., 1995.- 23с.

ДОДАТКИ

Складові адміністративно-правового статусу громадянина України

Елемент статусу	Зміст
Правосуб'єктність	Правоздатність, дієздатність, деліктоздатність
Права	Конституційні, адміністративні, соціальні тощо
Обов'язки	Дотримання законів, повага до прав інших осіб
Гарантії реалізації	Суди, омбудсман, механізми адміністративного оскарження
Відповідальність	Адміністративна, дисциплінарна, матеріальна

Схема реалізації права громадянина
на звернення до органів публічної влади

1. Підготовка звернення
↓
2. Подача звернення до органу
↓
3. Реєстрація вхідного документа
↓
4. Розгляд звернення (до 30 днів)
↓
5. Надання письмової відповіді
↓
6. Оскарження у разі порушення строків або неналежної відповіді
(→ орган вищого рівня / адміністративний суд)

Витяг із Конституції України

(щодо адміністративно-правового статусу громадянина)

- Стаття 38 – Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами.
- Стаття 40 – Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні звернення до органів державної влади.
- Стаття 55 – Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Порівняльна таблиця: адміністративно-правовий статус громадянина та іноземця в Україні

Елемент	Громадянин України	Іноземець
Право голосу	Так	Ні
Доступ до державної служби	Так	Ні
Право на звернення	Так	Так
Право на участь у референдумі	Так	Ні
Захист від видворення	Так	Частково (у межах закону)